

Variabler, värden och typer

Viktigt att förstå på djupet:

- För programmering i många språk, t.ex. Java
- För kommande objektorientering!

Fråga – kommentera – avbryt!

Vad är en variabel?

Dags att vara (över)tydlig...

Intro till variabler (1)

- Vad är en variabel?
 - I **begynnelsen** fanns *minnet*...
 - ...som var fullt av *heltal*...
 - ...och *minnesadressen* (ett "index" för varje byte)
 - **STA 49152** // **Lagra en byte** på adress 49152
 // Håll själv reda på att inget annat ska lagras där!
 - **LDA 49152** // **Läs in en byte** från adress 49152
 // Håll själv reda på hur denna byte ska tolkas
 // (Heltal? Bokstav? Index i lista av färger? ...)
 - **JMP 8282** // **Hoppa** till nästa instruktion på adress 8282

00000

64 kbyte minne

49152

Intro till variabler (2)

▪ Sedan uppfanns etiketten (label)

- `colornum: .byte 03` // **Översätts** till en adress, **kanske 37000**,
// när man vet **var det finns plats**
- `STA colornum` // **Lagra** på namngiven minnesadress
- `LDA colornum`
- `JMP colornum` // Hoppa till adress colornum...
// **Oops**, undrar vad färgnumret betyder
// när det tolkas som en *instruktion*!

00000

64 kbyte minne

37000

En första nivå av abstraktion!

Konkret adress,
37000

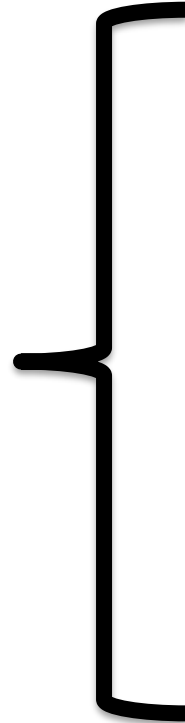
Abstrakt namn,
colornum

65535

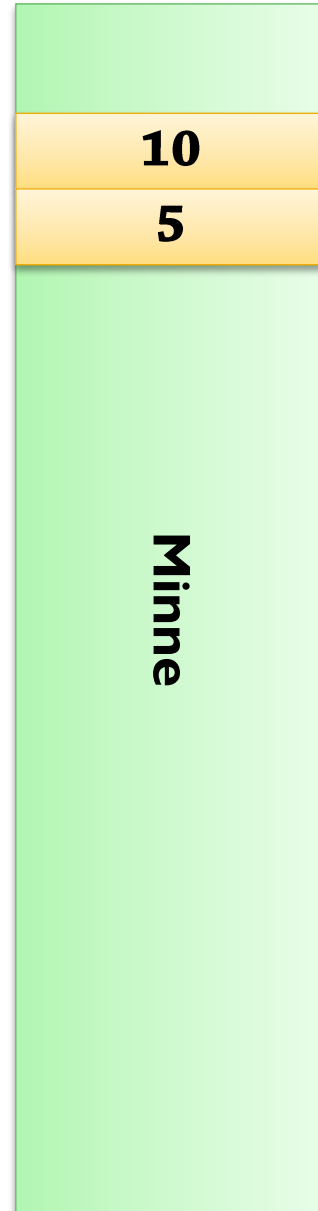
Intro till variabler (3)

■ Abstrahera språket mer → en variabel:

- En lagringsplats
(en eller flera bytes)
- Ett symboliskt namn
på lagringsplatsen
 - längd = 10
höjd = 5
- Skillnad på *variabler*
och *funktioner*
 - Bara "vettiga" operationer
är möjliga...
 - längd(); // Går inte!

längd	10000–10003
höjd	10004–10007

**Minnesadressen kan göras
osynlig i språket!**

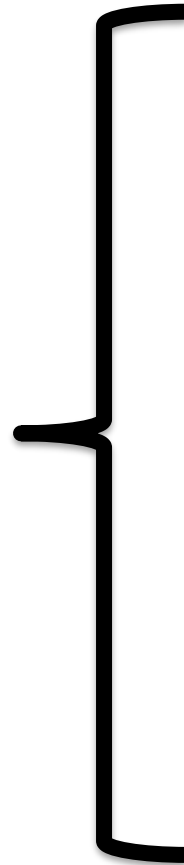
Men den *finns* ändå där...

Intro till variabler (4)

- Kan stödja fler **datatyper**:

- Strängar
- Listor
- ...

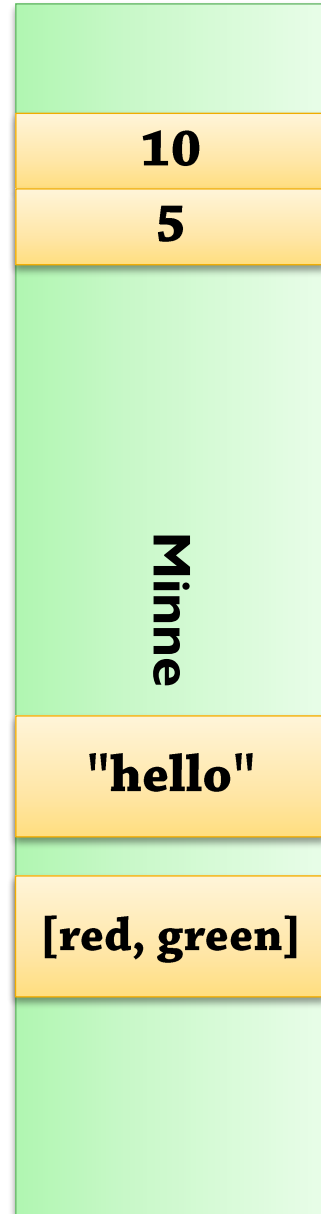
- längd = 10
höjd = 5
hälsning = "hello"
färger = [red, green]

längd	10000–10003
höjd	10004–10007

hälsning	40000–40024
----------	-------------

färger	50000–50020
--------	-------------

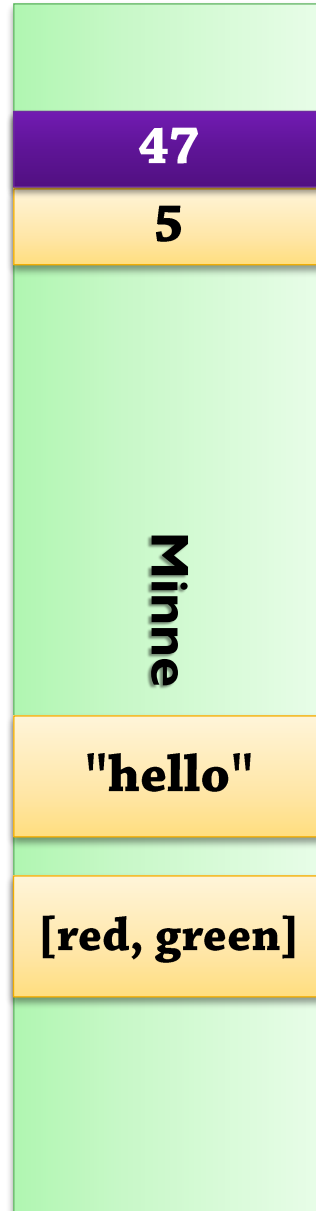
Intro till variabler (5)

■ Vi kan skriva över gamla värden...

- längd = 10
höjd = 5
hälsning = "hello"
färger = [red, green]

längd	10000–10003
höjd	10004–10007

- längd = 47
Samma variabel,
samma lagringsplats,
samma minnesadress (som vi oftast inte vet / bryr oss om!),
nytt värde...

hälsning	40000–40024
----------	-------------

färger	50000–50020
--------	-------------

Variabler: Sammanfattning

- Så: En **variabel** används för att **lagra** ett värde, och består av:
 - En **lagringsplats** i minnet, där ett värde kan placeras
 - Ett **symboliskt namn** på lagringsplatsen, som används i koden

Python

```
längd    = 10  
höjd     = 5  
hälsning = "hello"  
färger   = [red, green]
```


**Variabel = en "låda" för ett värde:
Värdet kan bytas ut (längd = 22),
men det är fortfarande samma variabel**

Typer:
För värden och variabler

- Varje **värde** har en **typ** – heltal, decimaltal, ...
 - Vissa språk ***håller inte reda*** på typen

Assembler: *Ingen* typkontroll

```
// Lagra 32-bitars heltal (L = Long)  
MOVE.L #10, längd  
// Läs som om det vore 32-bitars flyttal  
FMOVE.S längd, FP1
```

Värdetyp "sparas" inte,
kontrolleras aldrig

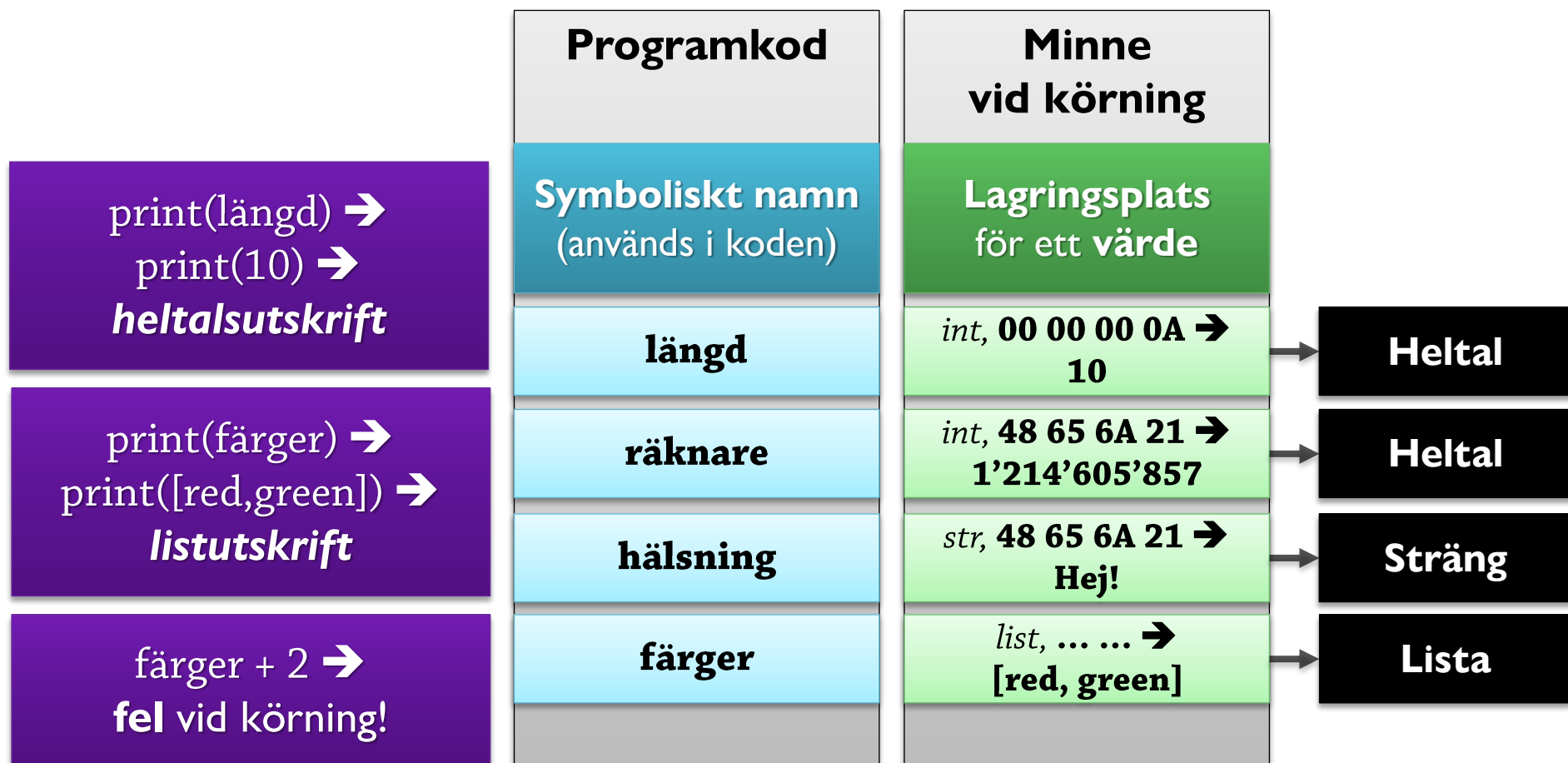
Inget fel signaleras

Resultat: "Skumma värden"

Exempel:

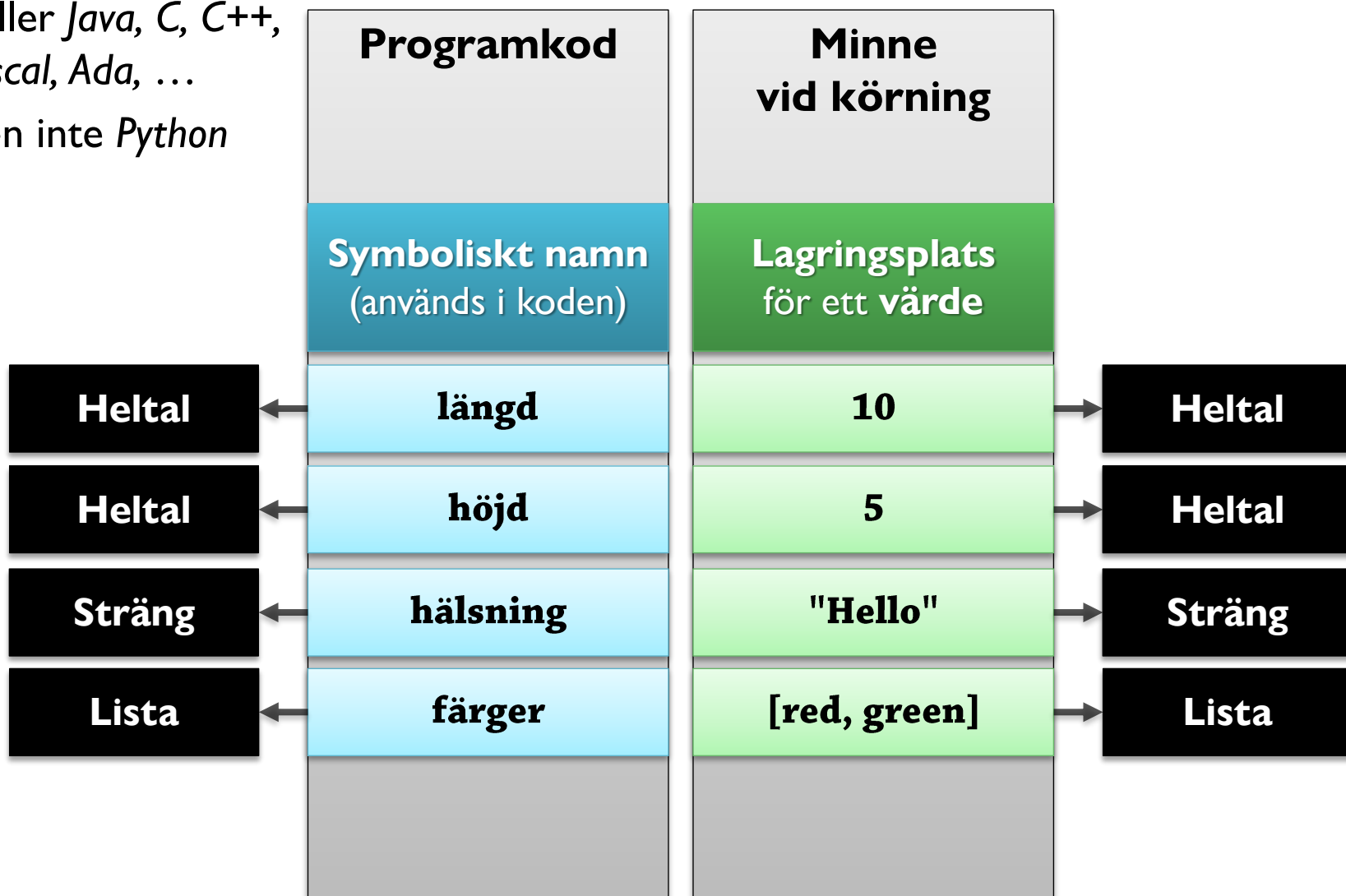
Lagra decimaltal 3.5 → 4 bytes, hex 40 60 00 00
Läs som heltal, 4 bytes, hex 40 60 00 00 → heltal 1'080'033'280

- Men de flesta, även Python, **håller reda på** värdets typ
 - Annars skulle inte **isinstance()** fungera... Och mycket annat

- I många språk har även variabeln en typ

- Gäller *Java*, *C*, *C++*, *Pascal*, *Ada*, ...
- Men inte *Python*

Java: Manifest typsystem
(variabeltyp måste anges
explicit i koden)

int längd = 10;

➔ längd är en *heltalsvariabel*
som **alltid** innehåller ett heltal

Python: Latent typsystem
(bara värdet har en typ)

längd = 10

➔ längd är en *vad-som-helst-variabel*
som **just nu** innehåller ett heltal

Varför variabeltyper? Varför ange dem explicit?

När vet man värdetypen?

- Latent typsystem:

Python

```
def send(x):  
    # Kommer x att vara heltal här? Flyttal? Sträng, lista, ...?  
    # Ingen aning förrän programmet körs – får kontrolleras dynamiskt
```

- Manifest typsystem:

Java

```
public void send(int x) {  
    // Här är x ett heltal, och det vet vi vid kompilering – statiskt  
}
```

Kompilatorn vet mer (kan optimera mer → effektivare)
Kodanalysen vet mer (kan tala om när vi gör fel)
Vi vet mer (typerna är *dokumentation*)

Men har inte Python type hinting?

- Type hinting i Python:

Python

```
def send(x: int):  
    # Kommer x att vara heltal här? Flyttal? Sträng, lista, ...?  
    # Ingen aning förrän programmet körs – får kontrolleras dynamiskt
```

- Kallas hinting, för det är inget krav
 - Kan skicka in vad som helst
 - Kan vara felaktiga "hints"
 - Kan alltså inte optimera utifrån detta

Konsekvenser: Typkontroll

Python: *Dynamisk* typkontroll

```
def doSomething(x):  
    y = x + 10  
    ...
```

Gäller även med type
hinting: `...(x: int)`

Går det att addera?

Kolla värdetyp vid körning
Klarar inte "+": Signalera fel

```
>>> langd=10  
>>> halsning="Hello"  
>>> halsning+langd  
Traceback (most recent call last):  
  File "<stdin>", line 1, in <module>  
TypeError: cannot concatenate 'str'  
and 'int' objects
```

Java: *Statisk* typkontroll

```
void doSomething(int x) {  
    int y = x + 10;  
    ...  
}
```

Dessutom: Typdeklarationer
är *dokumentation*!

Går det att addera?

Kolla variabeltyp vid kompilering
Klarar inte "+": Signalera fel

Tidigare upptäckt av problem
→ effektivare programmering,
färre krascher

Mindre typkontroll vid körning
→ effektivare

dynamic type checking
static type checking

Python: *Dynamisk* typkontroll

```
def doSomething(x):  
    y = x + 10;
```

Java: *Statisk* typkontroll

```
void doSomething(int x) {  
    int y = x + 10;  
    ...  
}
```

Måste kolla vid körning:

x heltal?

Addera 10 direkt...

x flyttal?

Konvertera 10 till 10.0, addera

...

x annat?

Signalera fel!

**x är heltal!
Addera direkt**

**(Kompilera direkt till
heltalsaddition i maskinkod!)**

Python: *Dynamisk* typkontroll

```
def doSomething(x):  
    y = x + 10;
```

Java: *Statisk* typkontroll

```
void doSomething(int x) {  
    int y = x + 10;  
    ...  
}
```

Hur kolla typen hos b:s värde?

Måste lagra typen med värdet

→ delvis därför
kan ett heltal ta 24 bytes

Hur kolla typen hos b:s värde?

Variabelns typ är int,
värdet måste ju ha *samma* typ...

→ Ett heltal tar 4 bytes (int),
8 bytes (long)

Bättre kodanalys – t.ex. för *komplettering* (ctrl-shift-space)

```
import java.util.Random;

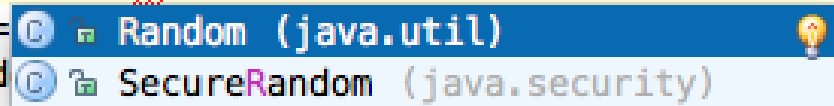
public final class RandomInteger {

    public static void main(String[] args){
        log("Generating 10 random integers in range 0..99.");

        Random randomGenerator = new R
        for (int idx = 1; idx <= 10; idx++){
            int randomInt = rand
            log("Generated : " + randomInt);
        }

        log("Done.");
    }

    private static void log(String aMessage){
        System.out.println(aMessage);
    }
}
```


**Mycket annat börjar på R,
men bara dessa har rätt typ**

- En brasklapp:
 - Terminologin för typsystem är ofta otydlig och omtvistad
 - Många termer brukar blandas ihop
 - Statisk typning
 - Statisk typkontroll
 - Manifest typning
 - Stark typning
 - ...
 - Det viktigaste är *begreppen och deras konsekvenser*

Även dynamisk typning (Python) har fördelar!

Mindre att skriva

Mer flexibilitet ("på eget ansvar")

Mer Java:

Egenskaper hos primitiva datatyper

Primitiv: **grundläggande, odelbar, ...**

Primitiva (grundläggande) typer i Java

Heltalstyper – lika på alla plattformar!

		<u>minsta värde</u>	<u>största</u>	
byte	8 bitar	-128	127	Används sällan Sparar minne i array
short	16 bitar	-32768	32767	
int	32 bitar	-2147483648	2147483647	Vanligast!
long	64 bitar	-9223372036854775808L	9223372036854775807L	

"L" indikerar "långt heltal"

Två flyttalstyper – skiljer i *precision* och *storlek*

float	32 bitar	$\pm 3.40282347\text{E}-45$	$\pm 3.40282347\text{E}+38$
double	64 bitar	$\pm 4.9406564584124654\text{E}-324$	$\pm 1.797769313486\ldots\text{E}+308$

Övrigt

boolean	false, true
char	tecken (värden 0..65535)

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        int massor = 131072 * 131072;  
        System.out.println("128k * 128k är: " + massor);  
    }  
}
```

Operationer på **heltal** kan ge overflow – "översvämning"!

- **Operander** av typ `int`: [-2147483648, 2147483647]
 - ➔ Multiplikation av 32-bitarstal:
 - `0b10000000000000000000 * 0b10000000000000000000 = 0b1000000000000000000000000000000000000000000000000000`
- 32 bitar slutresultat**
- ➔ 128k * 128k är: 0

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        int massor = 131072 * 131072;  
        System.out.println("128k * 128k är: " + massor); // Skriver ut 0  
    }  
}
```

Varför overflow i Java, men inte Python?

- **Historiskt...**
 - "Så var det ju i C och C++"
- **Effektivitet!**
 - Java: 32-bitars multiplikation, *klar*. Använd **BigInteger** för väldigt stora tal.
 - Python: Testa storlek, allokerar så mycket minne som behövs för resultat,
...

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        long massor = 131072 * 131072;  
        System.out.println("128k * 128k är: " + massor);  
    }  
}
```

Beräkningar använder den **största** av **operandernas** typer

- [illegible]

32 bitar slutresultat

- **Sedan** expanderas detta till 64 bitar
 - $128k * 128k$ är: 0

Korkat? Mer förutsägbart:
Resultat beror bara på
operandernas typer,
“bottom up”

Använd större datatyp (2)

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        long massor = 131072L * 131072;  
        System.out.println("128k * 128k är: " + massor);  
    }  
}
```

Beräkningar använder den **största** av **operandernas** typer

- Största operanden är long
 - Expandera den andra "131072" till long
 - Utför 64-bitars multiplikation
 - 128k * 128k is: 17179869184 (2^{34})

Expanding
tappar aldrig information
➔ sker automatiskt!

"Farliga" typkonverteringar

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        int sqrtPi = Math.sqrt(Math.PI);  
        System.out.println("Sqrt( $\pi$ ) är: " + sqrtPi);  
    }  
}
```

Konstanter och funktioner
i Math-klassen

Kompileringsfel! `Math.sqrt` returnerar en *double*

- Att konvertera *double* till *int* kan tappa information – "farligt"
- Måste uttryckligen **be om** konvertering!

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[] args) {  
        int sqrtPi = (int) Math.sqrt(Math.PI);  
        System.out.println("Sqrt( $\pi$ ) är: " + sqrtPi);  
    }  
}
```

Konvertera med en *cast*

Beräkning, sedan trunkering (avhuggning)

- Beräknar värdet: 1,7724538509055160272981674833411
- (int) *trunkerar* detta till: 1
- Mer:
 - `int i = (int) 271828.1828;` // OK — i = 271828 (trunkerat)
 - `short s = (short) 271828;` // OK — s = 9684 (lägsta 16 bitarna)
 - 0b1000010010111010100

```
public class JavaTest {  
    public static void main(String[ ] args) {  
        double sqrtPi = Math.sqrt(Math.PI);  
        System.out.println("Sqrt( $\pi$ ) är: " + sqrtPi);  
    }  
}
```

Byt variabeltyp...

Beräkningar

- Beräknar värdet: 1,7724538509055160272981674833411
- Skriver ut det

Vad är sant / falskt?

Python: Auto-konvertering

Falska värden:

False, None, 0, 0.0, "", (), [], {}, ...

Sanna värden:

Allt annat

```
längd = 10
```

```
if längd: # Om inte 0, (), False, ...
```

```
    print(längd)
```

Java: Bara boolean-värden

Falska värden: false

Sanna värden: true

Allt annat: inte sanningsvärde!

Operationer: ! && || (och fler)

```
int längd = 10;
```

```
if (längd) ... // Fel!
```

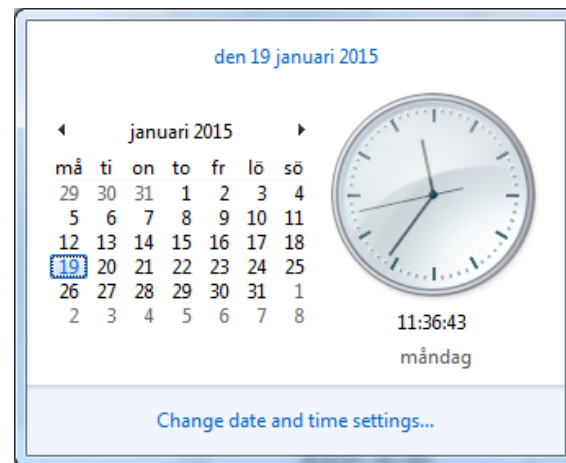
```
if (längd != 0) {  
    System.out.println(längd);  
}
```

Ofta bekvämt
Kan leda till misstag

Mer att skriva
Ibland tydligare
Kan förhindra misstag

Våra första egna typer: Uppräknings typer

- Vissa typer ska bara ha några få fördefinierade värden
 - Day: Monday, Tuesday, ..., Sunday

- Suit: Clubs, Diamonds, Hearts, Spades

- Kan **emuleras** på många sätt, t.ex. med **heltalskonstanter**

- **final** int MONDAY = 0, TUESDAY = 1, ..., SUNDAY = 6;
- **public** void setDayOfWeek(int day) { ... }

final: Ändra inte värdet

- Inte typsäkert!

- setDayOfWeek(42);

// Accepteras av kompilatorn...
// Men vi vill ha tidiga varningar!

- final int BOLD = 2;
setFont("Times", 14, BOLD);
setFont("Times", BOLD, 14);

// Vilken betyder 14 punkter fetstil?
// Vilken betyder 2 pt blinkande?

- Stödjer nonsensoperationer

- int blah = TUESDAY * SUNDAY + WEDNESDAY

- Efter kompilering finns bara heltalen kvar – svårare att tolka

- Ska 4 betyda torsdag eller fredag? Eller grönt, spader, giraff...?

- Java har stöd för uppräkningstyper (enumerated types)
 - Man räknar upp vilka värden som finns

```
public enum Day {  
    MONDAY,  
    TUESDAY,  
    ...,  
    SUNDAY  
}
```

Sju *enum*-konstanter,
namn i ALL_CAPS

Inga nonsens-operationer
tillgängliga

- Distinkt typ (inte *int*) → typsäkerhet

```
public void setDayOfWeek(Day day) {  
    ...  
}  
setDayOfWeek(Day.TUESDAY);
```

```
System.out.println(Day.THURSDAY);
```

Håller reda på namn:
Skriver ut "THURSDAY", inte 4

- Vi kan få ut ett värde med *givet namn* och en *lista på alla värden*

```
String dayname = getInputFromUserOrFile(); // "TUESDAY"  
Day d = Day.valueOf(dayname);
```

```
for (Day d : Day.values()) { // Iterera över array (förklaras senare)  
    System.out.println("En av dagarna är " + d);  
}
```

Sämsta lösningen: Konstanter utan namn

```
if (state == 4) {  
    if (player.hitWall()) state = 1;  
    else ...;  
}
```

Gammal lösning: Namngivna heltal

```
final static int STATE_STANDING = 1;  
final static int STATE_RUNNING = 4;  
if (state == STATE_RUNNING) {  
    if (player.hitWall()) state = STATE_STANDING;  
}
```

Bäst, vid fixerade värden: Uppräkningsbar typ

```
enum State { RUNNING, STANDING }  
if (state == State.RUNNING) {  
    if (player.hitWall()) state = State.STANDING;  
    ...  
}
```

Arrayer

Java's arrayer: Som listor, men på lägre nivå

Begränsad funktionalitet, fixerad storlek

```
Circle[] circles;  
int[] numbers;
```

För varje typ T
finns en arraytyp T[]

```
Circle[] circles = new Circle[10];  
int[] numbers = new int[rnd()];
```

Arrayer skapas med **new**
Storleken sätts när de skapas, ändras aldrig

```
int second = numbers[1];
```

Indexering börjar på 0. Ingen slicing, n[1:5]!

```
for (int i = 0; i < numbers.length; i++) {  
    System.out.println(numbers[i]);  
}
```

Index: 0...arr.length-1

numbers

Object header:	(data)
length	42
[0]	0
[1]	0
...	
[41]	0

Tomma platser
skapas och
initialiseras:
0, 0.0, false,
null (pekare!)

```
int val = numbers[42000];
```

Indexkontroll: Ger
ArrayIndexOutOfBoundsException

- Arrayer: Begränsad funktionalitet
 - Används mest för att implementera andra datatyper
 - Användarkod använder oftare listor, som **ArrayList<Circle>** -- senare!
- Lite biblioteksfunktioner:
 - <https://docs.oracle.com/en/java/javase/17/docs/api/java.base/java/util/Arrays.html>
 - Jämförelser, sökning, sortering, ...

Sammansettade datatyper: Poster / records / struct / ...

Generellt – inte Java

- Vi vill lagra information om **bilar**
 - **Många egenskaper** för varje bil
 - *Längd – flyttal*
 - *Höjd – flyttal*
 - *Toppfart – heltal*
 - *Färgkod – heltal*
 - Ska ses som **en enhet**
 - En funktion ska ta *en bil* som *en parameter*, inte 4:
`void addToDatabase(Car c) { ... }`
 - Behöver **sammansatta** datatyper, som NamedTuple i Python

sammansatta datatyper =
composite datatypes

Bil

Längd – flyttal

Höjd – flyttal

Toppfart – heltal

Färgkod – heltal

- Försök 1: Använd **generella** sammansatta datatyper

- Exempel från tidigare år i Python-kursen: **Listor till allt**

```
def skapa_bil(längd, höjd, toppfart, färg):  
    return ["bil", längd, höjd, toppfart, färg]  
minbil = skapa_bil(...)
```

- Problem:

- Ingen riktig typ: Datatypen är inte **bil** utan **lista** – "*lista av vad som helst*"
- Måste själv implementera typkontroller, mm.
- "Delarna" har inga namn:
minbil[3] = 200; # Använd index 3 för att hitta toppfarten

■ Försök 2: Använd en mappning / dictionary

```
def skapa_bil(längd, höjd, toppfart, färg):  
    return { "type": "bil",  
            "length": längd, "height": höjd,  
            "topSpeed": toppfart, "color": färg }  
  
minbil = skapa_bil(...)  
minbil["topSpeed"] = 200 # Ändra toppfart
```

■ Ger namngivna värden, men:

- Ingen egen typ (allt är ett dictionary)
- Ingen standard för vilka data som finns om alla bilar

Sammanstatta datatyper (3)

■ Försök 3: Skapa nya typer med fält, som NamedTuple i Python

■ Pascal: Poster (records)

```
Type bil = Record  
  längd, höjd, toppfart: Real;  
  färg: Color;  
End;
```

Posten har namngivna
medlemmar (fält)

Detta är "ritningen"
för typen

```
Var minbil : bil;
```

Kan *deklarera* en variabel av
typ *bil*, inte av typ *lista*
Tillåter *statisk typkontroll*

```
minbil.toppfart := 200
```

Egenskapers värden
tas fram via *namn*,
inte via *index*

post = record
medlem = member
fält = field

Sammansatta datatyper (4)

- Fler exempel på sammansatta datatyper
 - Vanliga, "fundamentala" typer
 - String
 - Generella behållare
 - List, Queue, Stack
 - Specialiserade typer för I/O, GUI, databaser, ...
 - InputStream, Window, Connection, ...
 - Och typer specifika för ett visst program
 - Driver, Car, Wheel
 - Shape, Rectangle, Circle
 - Customer, BankAccount, Transaction
 - Literal, Conjunction, Disjunction, Quantifier

Viktigt: Skapar nya meningsfulla begrepp!

- Vi **samlar ihop** information – och ger den också ett **namn**
 - → Skapar nya ord i språket (**Customer**, **BankAccount**);
sitter inte fast i språkets egna begrepp (lista, dict, ...)
 - → Vi kan lättare **skriva** kod, **förstå** existerande kod:
Begreppen kan anpassas mer till **hur vi tänker**
("en kund", inte "en lista med dessa 17 kundrelaterade värden")
- **Söndra och härska** (divide and conquer)!
 - Dela upp programmeringen i **delar av lämplig storlek**
 - Se till att varje enskild del kan **förstås i detalj**

I Java används klasser... Dags för objektorientering!